

Schriftlezingen: Ester 7

Ester 9: 1-10, 20-23

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Het volgende weekend breekt het carnaval weer los, met name in het zuiden van ons land. In mijn Heerlense jaren heb ik meegemaakt hoe dan voor een paar dagen de wereld op zijn kop staat. Carnaval is meer dan een zuipfestijn. Het is een feest van overdrijving en omkering. De burgemeester van de stad overhandigt de sleutels voor een paar dagen aan Prins Carnaval. In de optochten wordt het gewone leven karikaturaal uitvergroot en worden machtige mensen bespot. Mensen verkleden zich en worden voor een paar dagen een ander.

Wij protestanten kijken daar nogal eens bedenkelijk bij: al die lichtzinnigheid. Wij zijn vaak nogal van het serieuze slag, ikzelf niet uitgezonderd.

En toch is vrolijkheid ook een manier om met verdriet om te gaan. De clini-clowns die op de kinderafdeling van een ziekenhuis komen, zijn daarvan een goed voorbeeld.

Er was eens een documentaire over jonge leprapatiënten. Sommigen hadden geen voet meer of de handen waren aangetast. Als één van hen viel met zijn bord eten in de hand, lachte iedereen. ‘Waarom lachen jullie zo?’ vroeg de journalist aan een jongetje van twaalf, ‘is dat niet wreed?’ ‘Ach’ zei het jongetje, ‘we lachen maar, want als we niet lachen zouden, zouden we huilen.’

Het boek Ester is een carnavalsboek. Het verhaal wordt voorgelezen op het joodse Poerimfeest. De instelling van dat feest wordt genoemd in Ester 9. Het Poerimfeest of Lotenfeest – afgeleid van het woord *poer*, lot: het lot dat was geworpen en dat Israëls ondergang inleidde, het lot kreeg een keer – is de eeuwen door gevierd, tot op de huidige dag. Dit jaar valt de viering op 21 maart. Het is een carnavalesk feest waarbij de remmen losgaan. Men geeft elkaar geschenken, er zijn bijzondere versnaperingen, Hamansoren, een gekrulde lekkernij waarin met enige fantasie het oor van Haman gezien kan worden – er worden gecostumeerde, gemaskerde bals gehouden, want het gaat om het verborgen houden van afkomst en identiteit – en in de synagoge wordt de gehele feestrol van Ester voorgedragen – en telkens als de naam van Haman weerklinkt, klinken ratels en kleppers – de opgekropte agressie tegen de antisemitische wereld breekt zich baan.

De wereld staat even op z'n kop. Geknechte mensen zijn voor even de baas, arme meisjes mogen tijdens het feest voor koningin doorgaan. Het Esterverhaal draait om een reeks van omkeringen: de koningin verliest haar plaats en het joodse meisje wordt koningin. Haman

moet Mordechai eren terwijl hij hem wilde uitschakelen, en hij wordt zelf gehangen aan de paal die hij voor Mordechai had klaarstaan. Het gebaar waarmee hij koningin Ester om genade smeekt wordt opgevat als een erotische avance: met de carrièrejager kan het alleen nog maar misgaan. De actie tegen de joden wordt omgezet in een actie van de joden tegen hun vervolgers.

Serieuze Bijbellezers hebben vaak moeite met de slachting die de joden aan het eind van het boek aanrichten (75.000 doden), en met de manier waarop de hele familie van Haman aan de paal gaat. We moeten het verhaal echter niet lezen als een exacte historische beschrijving, maar als een carnavalsverhaal, waarin een totale omkering van de verhoudingen plaatsvindt. Het boek Ester is geen moreel pleidooi en wil geen wegwijzer zijn. Het blijft een baldadig verhaal dat rekent op de joelende bijval van halfdronken luisteraars. Het is misschien maar goed dat de naam van de Eeuwige in het hele verhaal niet wordt genoemd.

Het verhaal van Ester is vol humor. Dat wil zeggen: het is geen moppenboekje, met een paar komische situaties. Echte humor heeft een serieuze ondertoon, is doorleefd verdriet. De vervolging van het volk Israël is de ondertoon van het hele boek.

Als we niet lachen zouden, zouden we huilen. Humor en overdrijving boort een vrolijkheid en een levenslust in je aan. Lachen zet je op het spoor van dankbaarheid voor alles wat je hebt ontvangen, ook al zit je diep in de zorgen. Je zorgen gaan er niet mee weg, maar toch verandert de horizon van je leven. De komische omdraaiing, waardoor je moet lachen leert je met andere ogen naar je leven en deze wereld kijken. Je krijgt zicht op hoe God in jouw leven handelt in de vreemde roetsjbaan die je leven soms is.

En je krijgt zicht op God, die de machtigen van deze wereld bespot. *Zijn woord wil deze wereld omgekeerd*, zoals het klinkt in een lied van Huub Oosterhuis.

Maar wat zien we daar vaak maar weinig van hè, van die omgekeerde wereld. Ik kan daar soms zo kwaad om worden en me zo machteloos voelen... Maar ja, waar moet ik als carnavalsloze protestant naar toe met mijn kwaadheid en agressie? Is agressie dan niet zondig en moet ik dat niet onderdrukken? Ach, het sijpelt dan toch wel door de kieren van mijn vroomheid heen. Om met mijn donkere gedachten om te gaan, heb ik misschien wel een verhaal als van Ester nodig, een verhaal waarin zulke gedachten en gevoelens worden erkend, benoemd en uitgespeeld.

Ook al ben ik tegen de doodstraf, toen bijv. Saddam Hoessein werd opgehangen had ik toch iets van: net goed, je hebt niet beter verdiend. Het is geen gedachte om trots op te zijn, maar ik had hem wel.

Zo kan ik me ook verkneukelen bij dat verhaal van Ester, als ik lees hoe Haman in de val trapt en uiteindelijk eindigt aan de paal die hij voor Mordechai bestemd had. Wie een paal opricht voor een ander komt er zelf aan te hangen.

“Geen beter vermaak dan leedvermaak”. Dat is wel heel menselijk, maar mag je wel leedvermaak hebben? Is daar wel plaats voor in de kerk? Gaat het in de kerk niet veeleer om vergeven? Ik denk dat er wel eens te veel druk wordt uitgeoefend om maar te vergeven. Als een meisje door haar vader misbruikt is, kun je dan zomaar plompverloren zeggen: je moet hem maar vergeven? Moeten de slachtoffers van seksueel misbruik binnen de kerk de daders maar vergeven? Gevoelens van leedvermaak, haat of zelfs wraak, ze worden onderdrukt onder de mantel van onze zogenaamde christelijke vergevingsgezindheid.

Nee, dan dit verhaal van Ester. Niks vergeven. .. Gewoon Haman en later ook zijn zonen aan de paal hangen. En wie de wet van Haman alsnog uit wil voeren door joden proberen te vermoorden, kan rekenen op harde tegenstand. Je hebt het recht terug te vechten als je onrecht wordt aangedaan. En je mag er plezier in hebben als je boosdoener uiteindelijk struikelt. Waarom ook niet? want leedvermaak betekent tegelijkertijd de erkenning dat er kwaad, onrecht is geschied. Met die erkenning begint ook de weg naar heelwording.

Als je ziet dat jouw tegenstander, degene die jou onrecht heeft aangedaan, degene die jouw persoonlijkheid heeft beschadigd, je integriteit, degene die je naar het leven staat, zoals in het geval van Haman, als die ten val komt – zou het dan niet onmenselijk zijn te verwachten dat je er geen plezier in zou hebben? Mag je er geen plezier in hebben als je ontdekt dat degene die jou zo bezeerd heeft, nu zelf een koekje van eigen deeg krijgt? Dat is toch juist een heel gezond gevoel? Het zou toch verschrikkelijk zijn als je alleen maar met begrip en compassie zou mogen reageren op mensen die kwaad in de zin hebben. Dat is toch geen gerechtigheid.

En zongen we in onze openingspsalm, Psalm 139 niet *Zou ik niet haten die U haat?*

In deze wereld wordt het kwaad lang niet altijd gestraft, krijgen kwade mensen lang niet altijd hun verdiende loon. Wat is het dan toch heerlijk bevrijdend om zo'n verhaal als Ester te lezen en te horen hoe het kwaad uiteindelijk struikelt over de eigen boze plannen.

Maar er is één probleem: de grens tussen leedvermaak en wraak is nogal vloeïend. Voor je het weet, wordt een grens overschreden en gaat het niet meer om leedvermaak maar om wraak. In dat nieuwe decreet dat werd uitgevaardigd, stond dat de Joden zich mochten verdedigen, hun

aanvallers doden en hun bezittingen buitmaken. Maar in hoofdstuk 9 viel mij op, dat tot drie keer toe uitdrukkelijk wordt vermeld: *hun bezittingen raakten ze met geen vinger aan*. Het was dus kennelijk geen nietsontziende wraakoefening.

Neem nou de zogenaamde moffenmeiden. De vrouwen die, vlak na de bevrijding, kaalgeschoren op een wagen door de straten werden gereden, voelen nog de pijn en de haat, die hen toen werd aangedaan. En waren al die vrouwen ‘fout’? Of waren velen van hen jonge meiden die verliefd werden op een jongen, die toevallig een Duitser was en was dat hun enige fout?

Het kan heel bevrijdend werken om je leedvermaak toe te staan, om dat ook te delen in de gemeente, maar hoe voorkom je dat er een grens overschreden wordt en leedvermaak omslaat in wraak?

Ontdoe het leedvermaak nooit van zijn menselijke gezicht. Dat wil zeggen: probeer in die ander, die kwaad heeft gedaan, onrecht, probeer in die ander een mens te blijven zien. Want dat is juist dé eigenschap van het kwaad: de ander niet meer zien als een mens, maar als een ding waarover je kunt beschikken. Vrouwen, meisjes, jongens verworpen tot seksobject, waar jij je macht over kunt uitoefenen. Joden, zwarten, moslims, christenen worden over en weer tot anonieme groepen gemaakt, ontdaan van gezicht en menselijkheid en over die groepen mag je beslissen, hoe je wilt. Weg alle moslims, alle buitenlanders wordt er aan deze kant van de wereld helaas maar al te vaak geroepen. Dood aan de joden en de christenen is een kreet die je aan de andere kant hoort. Als christelijke gemeenschap is het toch onze roeping elkaar te blijven herinneren aan de menselijkheid van de ander: hoe afschuwelijk en moeilijk dat soms ook te erkennen is: “de dader heeft ook een gezicht”. En kan juist daarom verantwoordelijk gehouden worden voor zijn daden.

Leedvermaak is onmisbaar, juist in een christelijke gemeenschap. Want door het echte leedvermaak met menselijk gezicht, ontdekken we samen waar onrecht geschiedt, hoe wij daar zelf in staan: wat onze negatieve emoties zijn: haat, woede, frustratie, jaloezie wellicht. En het leert ons een weg te gaan die het kwaad en het onrecht niet wegpoetst, maar het bestrijdt. Soms met harde middelen, maar nooit met wraak.

Want dat mogen we overlaten aan God. Maar dat kan behoorlijk schuren. Ik denk aan Jona. Hij verkneukelde zich over de toekomstige val van Ninevé, maar uiteindelijk bleef de stad gespaard omdat God barmhartig is. En dat is een diep geloof dat lang niet altijd gemakkelijk beleden kan worden, maar ook daaraan moeten we elkaar herinneren als leedvermaak dreigt om te slaan in wraak. De barmhartigheid van God is de grens van ons leedvermaak.

Amen.